

Sosiaali- ja terveysvaliokunnalle
Kuuleminen 12.4.2024

Kirjallinen lausunto

Asia: HE 13/2024 vp

Ihmisoikeusliiton lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi työttömyysturvalain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

Lausunnon pääkohdat:

- Ihmisoikeusliitto ei kannata esitettyjä lakimuutoksia.
- Ansiosidonnaisen työttömyysturvan porrastaminen siirtää huomattavan määrän ihmisiä perusturvaetuuksien varaan. Niiden taso ei riitä tällä hetkellä takaamaan oikeutta riittävään toimeentuloon.
- Palkkatuetun työn tulee kerryttää työssäoloheitoa jatkossakin.
- Mikäli esitetyt muutokset tulevat voimaan, on niiden vaikutuksia seurattava tarkasti. Lisäksi seurannan pohjalta on ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin.

Yleistä

Ihmisoikeusliitto kiittää mahdollisuudesta lausua valiokunnalle. Ihmisoikeusliitto ei kannata esitettyjä lakimuutoksia. Hallituksen esitykseen on tehty joitakin muutoksia lausuntokierroksen pohjalta, mutta ne eivät ole riittäviä.

Ansiosidonnaisen porrastaminen heikentää oikeutta riittävään toimeentuloon

Ihmisoikeusliitto ei kannata hallituksen esitystä porrastaa ansiosidonnaisen työttömyysturvan tasoa työttömyyden keston mukaan. Ansiosidonnainen työttömyysturva ei ole Suomen sosiaaliturvajärjestelmässä perusturvaetuudeksi mielletty etuus.

Suomi on saanut useita moitteita mm. YK:n taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien sopimusta valvovalta komitealta¹, sekä Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitealta² riittämättömästä perusturvan tasosta. Valtion on myös säästötoimenpiteiden osalta varmistettava, etteivät ne vaikuta suhteettomasti muita heikommassa asemassa oleviin tai syrjäytyneisiin ryhmiin³.

Kuten lakiesityksen vaikutusarviossa todetaan, lisäksi esitetyt muutokset muun sosiaaliturvan käyttöä noin kymmenellä prosentilla suhteessa työttömyysetuussäästöön. Porrastaminen saattaa luoda työttömäksi jääville henkilöille insentiivin työllistyä, mutta se voi aiheuttaa myös ihmisten siirtymisen ansiosidonnaiselta työttömyysturvalta heikotasoisille perusturvaetuuksille. Esitetyt muutokset voivatkin lisätä esimerkiksi yleisen asumistuen ja toimeentulotuen käyttöä. Yleiseen asumistukeen ja toimeentulotukeen on tehty jo syksyllä 2023 heikennyksiä. Yleisen asumistuen ja toimeentulotuen heikennykset heikentävät heikossa yhteiskunnallisessa asemassa olevien henkilöiden mahdollisuutta turvata riittävä toimeentulo. Toimeentulotuen käytön lisääntymistä tulee välttää etuuden passivoivan luonteen ja etuuteen liittyvän voimakkaan byrokratian vuoksi. Pitkäaikainen toimeentulotuen käyttö tekee elämästä näköalaton ja stressaavaa. Toimeentulotuki on viimesijainen sosiaaliturvan muoto ja etuutena erittäin byrokraattinen, yksilöä kontrolloiva ja passivoiva.

-
- ¹ YK:n TSS-komitean loppupäätelmät (2021) Suomen 7. määräaikaisraportista (E/C.12/FIN/CO/7) V. 2015–2019 tehdyt leikkaukset ja indeksijäädytykset tekivät etuuksista riittämättömät, heikennykset vaikuttivat suhteettomasti heikossa asemassa oleviin ryhmiin.
 - ² ESOK:n ratkaisu (2023) Suomen sosiaalioikeudellisen seuran tekemään kanteluun (172/2018) Vähimmäistason perusturvaetuuksien taso on Suomessa riittämätön kattamaan tuensaajan perustarpeet peruskirjan edellyttämällä tavalla. Suomi ei kyennyt todistamaan, että kaikki ne, jotka tarvitsevat täydentäviä etuuksia (toimeentulotukea ja asumistukea) myös saavat niitä. Tämän ratkaisun johdosta Euroopan neuvoston ministerineuvosto esitti Suomelle suosituksen (CM/RecChS(2023)1) perusturvan tason nostamisesta.
 - ³ YK:n TSS-komitean loppupäätelmät (2021) Suomen 7. määräaikaisraportista (E/C.12/FIN/CO/7)

Palkkatukityön tulee kerryttää työssäoloehtoata jatkossakin

On positiivista, että palkkatuetun työn ja työssäoloehdon kertymisen osalta hallituksen esitykseen on tehty lausuntokierroksen palautteen perusteella pieniä muutoksia. Ihmisoikeusliitto ei kuitenkaan pidä niitä riittävänä. Palkkatukityön tulisi jatkossakin kerryttää työssäoloehtoata nykyisellä tavalla, eikä voimassa olevaan lakiin tulisi tältä osin tehdä heikennyksiä.

Palkkatuettu työ on merkittävä tapa tukea heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden työllistymistä. Palkkatuetut työsuhteet ovat kuitenkin usein kestoaltaan varsin lyhyitä. Ne rajautuvat työ- ja elinkeinoministeriön mukaan pääsääntöisesti viidestä kymmeneen kuukauteen. Hallituksen esityksen mukaan palkkatuetun työn tulisi kestää vähintään kymmenen kuukautta, jotta se kartuttaisi työssäoloehdon täyttymistä. Esitetyt muutokset siis rajaisivat merkittävän osan palkkatukityötä tekevästä henkilöstä tämän ulkopuolelle. Muutos siirtäisi perusturvaetuksien piiriin suuren joukon ihmisiä, joiden mahdollisuudet oman tilanteensa parantamiseen ovat muita heikompia esimerkiksi alentuneen työkyvyn vuoksi. Kuten edelle toteamme, on perusturvaetuksien taso Euroopan sosiaalisten oikeuksien komitean mukaan Suomessa riittämätön turvaamaan ihmisarvoisen elämän perusedellytykset.

Mikäli esitetyt muutokset tulevat voimaan, on niiden vaikutuksia seurattava tarkasti

Ihmisoikeusliitto pitää hyvänä lausuntokierroksen jälkeen tehtyjä täydennyksistä vaikutusarvio-osioon. Kuten lainvalmistelun vaikutusarviointiohjeessa (2022) todetaan, on vaikutusten arvioinnin tarkoitus varmistaa, että valmisteltavat lait toteuttavat tarkoituksenmukaisella tavalla niille asetetut tavoitteet aiheuttamatta ennakoimattomia, ei-toivottuja vaikutuksia. Kyseisessä ohjeessa korostetaan hankkeen olennaisten vaikutusten kokonaisvaltaista tunnistamista ja eri vaikutuslajien tarkastelua. Hallituksen esityksessä on pyritty tuomaan esiin viime vuonna valmistellut

sosiaaliturvaleikkaukset sekä niiden negatiivisia vaikutuksia. Samalla on kuitenkin erittäin huolestuttavaa, ettei todettuja huomattavia negatiivisia vaikutuksia oteta huomioon esitettävissä lakimuutoksissa.

Lisäksi Ihmisoikeusliitto korostaa, että jälkikäteisarvioinnissa on oleellista huolehtia siitä, että ihmisten oikeus osallistua ja vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon toteutuu, ja että arvioinnissa kuullaan erityisesti köyhyyttä kokeneita sekä heikossa asemassa tai syrjäytymisvaarassa olevia ihmisiä ja ihmisryhmiä, joiden ääni yleensä kuuluu yhteiskunnassa heikommin. Jälkikäteisarvioinnin täytyy sisältää huolelliset perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnit, ml. lapsi-, sukupuoli- ja vammaisvaikutusten arvioinnit. Mikäli esitetyt muutokset tulevat voimaan, tulisi niiden vaikutuksia seurata tarkasti. Onko esitetyillä muutoksilla esityksessä toivottuja vaikutuksia, onko muutoksen hyödyt ja haitat yksilöiden kannalta tasapainossa ja syrjäyttääkö lakiuudistus ihmisiä yhteiskunnasta.

Lisätietoja:

Lisätietoja: asiantuntija Kalle Tuunanen, kalle.tuunanen@ihmisoikeusliitto.fi, 044 742 0404

